

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları

FEL 132 Eleştirel Düşünme

5. HAFTA:

Geçersiz Akıl Yürütmeler:

Safsatalar bir tür akıl yürütme biçimidir esasen. Ancak her akıl yürütme, doğru bir akıl yürütme ya da geçerli bir akıl yürütme olmak zorunda değildir. İnsanlar birçok şey düşünürler ve bu düşünceleri doğrultusunda birtakım yargılarda bulunurlar. Bu yargılarını da birbirleriyle ilişkilendirerek daha geniş bir takım iddia ve görüşler oluştururlar. Dediğimiz gibi her iddia ve görüşün doğru ya da geçerli olması da zorunda değildir. Bir bakıma her düşündüğümüz doğru olmayabilir. Geçersiz, fakat geçerliymiş gibi sunulan akıl yürütmelere de safsata diyoruz. Bunlar bir tür yanıltmaca, kandırmaca olarak iş görürler.

Safsataları Aristoteles *Sofistik Delillerin Çürütülmesi* adlı kitabında ele almış ve ayrıntılı olarak incelemiştir.

Safsatalar kimi durumlarda farkında varılmadan, kimi durumlarda da bilinçli olarak yanlış yönlendirmelerde kullanılmak üzere karşımıza çıkar. Alev Alıtlı *Safsata Kılavuzu*'nda şöyle bir tanım vermektedir: “Bir düşünceyi ortaya koyarken ya da anlamaya çalışırken yapılan yanlış çıkarsamaların tamamına **safsata** denir. Safsatalar, ilk anda geçerli ve ikna edici gibi gözüken, ancak yakından bakıldığında kendilerini ele veren sahte argümanlardır. Günümüz Türkçe'sinde safsata kelimesi kusurlu akıl yürütme anlamını kaybetmiş, yanlış inanç manasında kullanılır olmuştur. Oysa, safsata, insanın muhakeme yetisinin yanlış yönde kullanımudur ve çoğu kez önyargı, eksik bilgi, batıl inançlar, duygusallık, yersiz göndermeler, acelecilik, özensizlik, genelleme, duygu sömürüsü, Türkçe'yi kötü kullanma gibi sebeplerden kaynaklanır.”

Buradan şunu anlıyoruz: Düşünüyor olmak, her zaman için doğru düşünüyor olmak değildir. Ve geçersiz akıl yürütmeler de her ne kadar geçersiz ve yanlış da olsalar, bir tür düşünme, yani akıl yürütme olarak görülmek durumundadır. O halde karşımıza önemli bir ayrım çıkmaktadır. Düşünmek ve doğru düşünmek. Aslolan doğru düşünmektir ve dikkat edilmediği takdirde doğru düşünmekten çok kolay bir şekilde sapma eğilimi içine girdiğimiz sıklıkla görülmektedir. Burada düşünülmesi gereken, neden hatalı akıl yürütmeleri sıklıkla ürettiğimiz ve bu türden akıl yürütmelere maruz kaldığımızdır. Düşünmek bu kadar önemli bir etkinlik iken, insan neden sıklıkla hatalı veya geçersiz bir şekilde düşünür? Hatalı düşünmek nedir? Ve bununla bağlantılı olarak düşünmek, gerçek anlamda düşünmek nedir? Yani geçerli ve doğru düşünmek nedir? Bunu daha iyi anlayabilmenin önemli yöntemlerinden birisi de, işte safsatların üzerinde durmak ve türlerini öğrenmek, incelemektir. Safsataların tespit edilmesi ve analiz edilmesi, eleştirel düşünmenin olmazsa olmazlarından.

Bu noktada safsataları iki ana gruba ayırabiliriz:

1. Biçimsel (formel) safsatalar:
2. Biçimsel olmayan (informel) safsatalar: